

Щоденник В.Гренджі-Донського «Щастя і горе Карпатської України». Ще в жовтні 1938 р. В.Гренджа-Донський почав писати щоденник, присвячений Карпатській Україні. Тоді він не являв собою чогось єдиного, цілого, завершеного. Проживаючи в Словаччині, складав до купи розрізнені записки і вирішив їх видати окремою книжкою під назвою “Мадярські звірства”. Однак цього зробити не вдалося. Словаччина стала союзником Угорщини і Німеччини в роки війни і вихід у світ таких обвинувачувальних матеріалів міг, як вважали, зашкодити “братньому” союзові угорців і словаків. Не вдалося видати цю книгу і пізніше. Після смерті батька його дочка Зірка Гренджа-Донська вирішила на свої кошти видати 12-томне зібрання його творів. У 8-му томі цього видання поміщено щоденник В.Гренджі-Донського “Щастя і горе Карпатської України”. Щоденник складається з двох великих за обсягом розділів, які доповнюють один одного. У першому – “З великих днів Карпатської України” – описані події з 7 жовтня 1938 р., коли політичні сили краю вибороли автономні права, до 15 березня 1939 р., коли закінчилося останнє засідання Союму Карпатської України, на якому була проголошена незалежна держава і обрано президентом Августина Волошина. Автор у першому розділі щоденника детально описав прихід до влади А.Бродія, його арешт і призначення Прагою прем’єр-міністром А.Волошина, соціально-економічну і політичну діяльність обох автономних урядів. На сторінках цього розділу читач знайде великий фактичний матеріал про напади угорських і польських терористів, антиукраїнську діяльність проугорської “п’ятої колони”. Письменник не замовчує також конфлікти, які виникали в українському таборі. В.Гренджа-Донський детально описав вибори і самі засідання Союму Карпатської України. Він наводить наслідки голосування по всіх округах краю, не обминаючи жодного населеного пункту. Перший розділ завершується вторгненням угорських гортистів у Карпатську Україну, коли “дикий азіят рішив брутально своїм брудним чоботом здавити вимріяну Волю”. Другий розділ щоденника – “Під чоботом окупанта” – присвячений трагедії Карпатської України та її мужніх захисників. Його хронологічні рамки охоплюють період з 15 березня до кінця серпня 1939 р., коли В.Гренджа-Донський емігрував до Словаччини. Цей розділ, фактично, обвинувачує звірства угорських гонведів та терористів над місцевим населенням. Знаходячись у тячівській тюрмі, а згодом у концтаборі Вор’юлопош, В.Гренджа-Донський скрупульозно записував свідчення військовополонених, причому робив це нелегально, ховаючись від адміністрації концтабору. У другому розділі поміщені матеріали, в реальності яких сучасний читач почне сумніватись. Однак, так воно було в дійсності. Самі за себе говорять назви свідчень – “Знуцання в Кривій”, “Мадярський вояк полоненому вибиває око”, “Замордування учителя Дмитра Остапчука”, “Знасилування і морд жінок”, “Мадяри порють черева, щоб вилазили кишки”, “Топлять січовиків живими в Тисі”, “Штаба заліза до шиї січовика”, “В державній лікарні в Кривій ранених розстрілюють кулями “дум-дум”, “Гонведи грабують, штиком видовбують золотий міст із рота” тощо. Неабияку цінність становить додаток до щоденника, в якому поміщено список загиблих січовиків. Він налічує 116 осіб. Говорячи про важливість щоденника, історик П.Стерчо відзначив: “Ці хронікерські записки мають більшу документальну важливість від якого-небудь старовинного літопису, що на нього історики покликуються з повагою і достовірністю, бо писані вони кожного дня, коли ті події відбувалися, тому і відображені в них безпосередні враження”. **М.М.Вегеш**